

Kooliametit kui ekspertorganisatsiooni võib peagi taas vaja minna

Juba 8–9 aastat tuurinud haridusreformi kõige nähtavamaks muudatuseks on seni olnud ministeeriumi ja selle otseste allasutuste pidev reorganiseerimine.

Aastani 1988 oli meil ENSV Haridusministeerium (minister Elsa Gretškina), siis Hariduskomitee (esimees Väino Rajangu, ühe valitsusasutuse alla viidi üld-, kutse- ja kõrgharidus). 1990 taastati ENSV/EV Haridusministeerium (minister Rein Loik), 1992 reorganiseeriti see Kultuuri- ja Haridusministeeriumiks ning 1993 Riigi Kooliametiks (ministrid Paul—Erik Rummo, Peeter Olesk ja Peeter Kreitzberg). 1995/96 aga reorganiseeriti see uuesti EV Haridusministeeriumiks (minister Jaak Aaviksoo). Kaheksa aasta jooksul on olnud neli reorganiseerimist ja seitse ministrit. Valitsus-

Õpetaja

Hannes Voolma

asutuse keskmine eluiga on kaks aastat, mis on paras aeg uue struktuuri sissetöötamiseks.

Küsimus, millele näikse ümberkorraldustega lahendust otsitavat, on poliitiliste ja rakenduslike (professionaalsete) otsustuste vahekord.

Haridus oli Eestis esimene valdkond, kus võeti avalikult suund nõukogude keskvoimust sõltumatule poliitikale. Murranguliseks oli 1987. aasta, kui venestamislaine taandudes lasi minister Elsa Gretškina end veenda üle-

liidulisele õpetajate kongressile Eesti–keskse platvormiga minema. Siis kehtis kaks rusikareeglit: ministeerium on poliitiliste otsustuste täitevorgan ja poliitikat on võimalik mõjutada ainult ministeeriumist kõrgemal tasemel või mööda minnes (parteiorganite või rahvaliidumiste kaudu). Stagnaaegsetest arusaamadest lähtudes söödetakse haridusministeeriumile senini ette täitevorgani rolli, kes peab ellu viima mujal kujundatavat poliitikat.

1980. aastate lõpul loodeti, et NLKP–le alternatiivseks poliitiliste haridusotsustuste foorumiks kujuneb haridustöötajate rahvaliidumine, mis kulmineerus ENSV õpetajate kongressiga 1987. Varsti pärast seda ja teisi kokkutulekuid hakkas kostma kriitikat: otsustati ju küll, aga näe, ministeerium ei võta midagi ette. Öeldi ka: ministeeriumi esindaja oli ju kohal, aga ikka

ei muutunud midagi! Arusaam, et riigivalitsusasutus on kohustatud ellu viima rahvaliidumiste tahteavaldusi, on hariduses levinud praeguseni.

Et ministeeriumil on raskusi oma rolli leidmisel poliitiliste otsustuste ettevalmistajana, näitas Riigi Kooliameti kogemus. Kooliametist pidi saama ekspertorganisatsioon, kes teeb rakenduslikke otsustusi vastavalt loodava kultuuri- ja haridusministeeriumi poliitikale.

Ministeeriumi suuruseks oli kultuuri ja hariduse valdkonnas kokku tollal kavandatud 30–40 ametikohta. Sellest lähtudes koostati Riigi Kooliameti struktuuriprojekt ja tööjaotus. Poliitilistes tõmbetuultes sai ministeeriumi tegelikuks suuruseks siiski ca 150 ametikohta, millest vaid kümme koolituspoliitika osakonnas, Riigi Kooliametist aga veel üks valitsus-

asutus. Jälle kord hakati hariduspoliitilisi otsustusi ette valmistama olulises osas kusagil mujal, mitte nimeliselt vastutavates üksustes. Koolituspoliitika osakonnast mööda minnes võtsid otsuseid tihti vastu finants- ja välisabitalitused ning kooliameti koolikorralduse osakond. Valitsusasutuste tasandil oli järsku nagu kaks täitevorganit, kes mõlemad valmistasid ette ka poliitikat.

Haridusreform saab olla edukas, kui ministeerium leiab lõpuks oma rolli, mis vastab avatud demokraatliku ühiskonna võimujaotusele. See on poliitiliste otsustuste ettevalmistaja ja nende rakendamise hindaja roll. Rakenduslike otsustuste tegemiseks — poliitika elluviimiseks — on vajalik(ud) vastavate ülesannetega struktuur(id)asutus(ed), poliitiliste otsustuste ettevalmistamiseks ja hinnangu and-

miseks rakendusotsustele on aga vajalik pidev dialoog rahvaliidumiste ja erialaorganisatsioonidega.

Haridusministeeriumi uue struktuuri väljakujundamise juures on märgatav suund kõigi otsustuste, sealhulgas ka rakendusotsustuste koondamisele ühe katuse alla. Kogu ministeeriumi reorganiseerimine näis olevat mõeldud eeskätt "ülekäte läinud" kooliameti likvideerimisena. Uute struktuuride tööle hakkamine võtab taas oma aja. Haridusreformi kaheksa-aastased kogemused ütlevad siiski juba ette ühe uuesti üles kerkida võiva umbsõlme. Kui taas ei suudeta kujundada poliitiliste ja rakenduslike otsustuste vahel mõistlikku tööjaotust, mis ei sunniks ametnikke seisma kummagi jalaga eri paadis, siis võib sassiläinud otsustuste Gordioni sõlm peagi nõuda uuesti lahti-
raiumist.

Tõsised ja ulatuslikud muutusevajadused haridussüsteemis on haridusreformi venides kriitilise piirini teravdunud. Koos uute struktuuride sissetöötamisega tuleb praegu ette valmistada nii poliitilisi kui rakenduslikke otsustusi riikliku õppekava kohta ning samas hakkama saada uksele koputava rahapuudusega. Valitsuse otsus võtta isamaaline kasvatus õppekavasse näitas jälle, et hariduspoliitika tegemist mujal kui haridusministeeriumis (seekord siis kaitseministeeriumis), peetakse iseenesestmõistetavaks.

Rakenduslike otsustuste eest vastutaja aga puudub. Kooliameti taastamise vajadus ekspertorganisatsioonina — millena see ka oli mõeldud — võib peagi taas päevakorda tõusta. Haridusreformi külakiik võib järgmise kahe aastaga veelkord üle võlli käia.